

**Dumitru Radu Popa, „Din partea cealaltă”,
eseuri - mărturii despre trecut și prezent**

Prof. univ. dr. Simona ANTOFI
Centrul interdisciplinar de studii culturale central și sud-est europene,
Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

Résumé: Les essais de Dumitru Radu Popa proposent une histoire et une carte culturelle fondées sur un ensemble de repères et de modèles spirituels (in)compatibles avec le monde de la fin d'histoire.

Mots-clé: post-histoire, carte culturelle, modèle culturel, essai.

Volumul de publicistică și eseuri al lui Dumitru Radu Popa, *Din partea cealaltă* [1], cuprinde texte publicate, inițial, în revista „Scrisul românesc”, reunite, acum, într-o carte a cărei articulare sublimează punctul de vedere al unui voit *outsider* – și personaj auto-declarat al scriiturii – care se obligă să disloce perspectiva *locală*, înlocuind-o cu una exterioară spațiului românesc pe care îl descrie și să asigure coerența de semnificație a unor instantanee de realitate românească postdecembristă: „Rubrica mea, pornind de la evocări craiovene, a dezvoltat în timp un gen de particulară unitate în diversitate, pe care am constatat-o cu oarecare mirare chiar eu, acum, la recitirea textelor. Le-am scris pe toate cu plăcere și mult interes căci, efectiv, am intrat în pielea aceluia personaj care vă scrie și vede lucrurile *din partea cealaltă*”. [2] Astfel, un personaj de dincolo de granița-limită a lumii, adică a globului pământesc, își comunică prin scris impresiile, opiniile, judecățile asupra dez-limitării sau, dimpotrivă, asupra valorilor culturale românești certe. Prima secvență a cărții, intitulată *Ceea ce rămâne*, propune o versiune de (para)literatură în care se mixează spontaneitatea și imediatețea scrisului jurnalistic și o (ne)firească literaturitate identificabilă la nivelul unui fir emoțional care străbate textele, precum și la nivelul unei perspective profund subiective de interpretare a factualului.

Nivelurile de interpretare prin care se articulează macrosemnificația ansamblului textual al volumului reunește personajele, un narator – subiect al textului, precum și pe autor, ca responsabil al organizării textelor ce ajung să poarte, astfel, o semnificație suplimentară – corelativă ideologiei auctoriale. În *Lămuriri* – textul liminar al structurii de volum, sunt inventariate și definite cele trei teme mari ale scriiturii în discuție, corelate memoriei (in)voluntare, chemate

să escaveze din trecut *stări de spirit*. Temele cărții sunt, în ordinea inventarierii lor, *sentimentele* (re)trezite de actul rememorării afective, prin scris, *istoria personală*, recalibrată prin prezentul relatării și conectată, din când în când, la scara Istoriei, și *timpul* – ca instrument al (de)formării realului. Din acest ultim punct de vedere, al trecerii timpului, inocența și uimirea copilului care descoperă lumea și se descoperă pe sine sunt stări după care scriitorul tânjise și care prezidează, fie și metaforic, rememorarea.

Caracterul de mărturie al redactării și rostul scrierii amintirilor care încep cu o imagine emblematică a epocii ceaușiste, a artei sub dictatură și al frumosului în sine – *Capul de copil* al lui Brâncuși – rost pur literar, de a da viață, concretețe și sens unei neliniști estetice, fac obiectul acestui prim text al volumului: „Toate aceste crâmpie de viață trăită și reconsiderată acum, din *partea cealaltă*, îmi provoacă o oarecare neliniște, nici nu știu de ce. Dar poate tocmai această neliniște mă va face să scriu mai departe. E ca o fervoare, poate vag periculoasă, care îmi aduce, retrospectiv, lucruri la care, dintr-un instinct de autoapărare – să nu uităm că, făcându-și drum în Infern, Orfeu o pierde pe Euridice doar când se uită înapoi – n-am mai avut vreme sau curaj să mă gândesc”. [3]

Asociat cu celelalte creații brâncușiene – *Masa, Poarta, Coloana infinitului* – ale artistului interzis, pe atunci, în România, creații prezente la Centre Beaubourg, din Paris, *Capul de copil* propune o primă interpretare a lumii, aceea a copilului – mânz. Adică a inocenței care reține, din viața dusă într-o țară aproape complet izolată de exterior, imagini și chipuri dragi: învățătoarea, preotul fără unghii – „își trăgea mânecile sutanei peste încheietura mâinilor, deasupra degetelor aproape fără unghii... Într-o zi l-am întrebat de ce... Mi-a spus, grăbit și cam într-o doară, că avea o eczemă”. [4], profesorii de matematică – „minunatul C. Papastase, istoric și teoretician literar” [5], profesorul de franceză, cel de istorie etc. – cu toții, „exilați de mare valoare” [6] în provincia craioveană. Conturat în acest fel, raiul din memorie permite trasarea datelor fundamentale ale unui Bildungsroman *ad-hoc*, în cadrul căruia *locurile memoriei* sunt interiorizate, re-prezentate și încărcate cu valențe afective și de bagaj cultural al adultului. În secvența imediat următoare, *Brâncușiana*, se construiește imaginea dicotomică a sculptorului, „dușman al socialismului” [7] și, totodată, creator, prin operele sale, prezente într-o sală specială din Muzeul Guggenheim din New York, al emoției artistice în stare pură: „(...) dar am constatat că *Sala Brâncuși* nu era niciodată goală. Statistic, același grad de interes nu era stârnit decât de Picasso, Modigliani, Chagall și Kandinsky”. [8]

Astfel, un Brâncuși *de dincolo* și *de dincoace* deschide seria evocărilor oamenilor *care au fost* și pe care memoria i-a prezervat afectiv. Ipostaza în care este înfățișată Mariana Șora, memorialistă cunoscută și martor creditabil al istoriei, prin *Mărturisirile unui neisprăvit*, *O viață în bucăți*, sau *Cenușa zilelor*, aociază, și de această dată, funcția afectiv-recuperatorie a memoriei cu posibilitatea – sau șansa – de a privi și interpreta evenimentele istoriei, și oamenii care le produc, prin prisma unor maeștri ai (libertății) spiritului precum Montaigne, Pascal, Goethe, Thomas Mann, Junger, Cioran etc. Pe schema repetitivă de tip flux/reflux, adică de ieșire în afara sinelui, în *realitate*, urmată de reintrarea în(tru) spirit, figura exemplară a Mariane Șora propune un model de existență marcat de demnitatea spirituală a celui care alege, în locul faptelor, reflecția asupra Istoriei. În contrapondere, modelul Saharov – savantul dizident sovietic ce proiectează prima bombă atomică dar căruia regimul lui Leonid Brejnev îi interzice plecarea din țară, pentru a primi Premiul Nobel, care îi fusese decernat, arată care sunt șansele reale de eschivă din fața puterii politice opresive.

A treia figură exemplară este pianistul român Radu Lupu, un virtuoz al pianului pe care se înghesuie să-l asculte melomani români și neromâni din întreaga lume. Parte integrantă și mesager al spațiului românesc de cultură, exemplu de devoțiune artistică, rămasă ca atare în memoria iubitorilor de frumos, Radu Lupu se integrează, și el, în ceea ce va deveni o hartă culturală, cu repere importante și complexe, a românismului, văzut, încă o dată, ca o stare de spirit, și a demnității oamneilor de spirit de oriunde și de oricând.

Brâncuși, Mariana Șora, Radu Lupu, Saharov sunt urmași de Napoleon, micul corsican autor al Codului de drept civil de la forma căruia se revendică toate variantele actuale, artiștii de toate națiile de la Cornelia Café, precum și alte categorii de spirite creatoare, mai aproape de *spiritul veacului* post-istoric, precum geniile informatice care au inventat motorul de căutare Google, Joyce Hatto – sau cum se poate fabrica figura virtuală a unei pianiste exemplare, prin tehnologia actuală sau, de ce nu, hiperlucizi ca Kirkegaard. Și, desigur, anti-modelele Lenin și discipolii săi. Dacă, „dincolo de granițele Franței, Codul napoleonice, tradus, comentat, adaptat și adnotat în miriade de ediții, a devenit, în timp, nu numai un model, dar și un instrument de unificare politică și identificare socială” [9], în spațiul american de cultură, într-o sală aflată la subsolul unei clădiri newyorkeze, pe strada Cornelia, „cu mese mici, un bar și o scenă luminată savant, poeți, prozatori și critici, muzicieni, actori din toată America și atâtea alte părți ale lumii, reiterează, în fiecare zi din săptămână, The

American Dream” [10], *centrul și marginea* co-există nonconflictual, cu șanse egale de lansare pe piața ideilor literare și artistice.

Au citit, aici, în cadrul celebrelor seri culturale, și românii Nina Cassian, Andrei Codrescu, Carmen Firan, Adrian Sângeorzan etc. Aici se întâmplă deseori miracole, căci, „un editor care, ca din întâmplare, fusese acolo, oferă un contract unui poet, unui prozator sau ilustrator, unui muzician sau actor provenind, nu de puține ori, din acea *margine* a Americii care, de mai bine de două sute de ani, a hrănit buna funcționare a *centrului*...”. [11]

Cât despre Lenin, prezentat drept genial de către propaganda ideologică de extremă stânga, românească și nu numai, merită amintită aici impresia lăsată de marele om lui Bertrand Russel, reprodusă în Autobiografia celui din urmă, publicată în 1969: „Când l-am cunoscut pe Lenin, am observat cu surprindere că nu avea nimic din marele om în prezența căruia mă așteptam să mă găsesc. Țin minte ca azi că singurele trăsături pe care i le-am descoperit erau fanatismul și un gen de cruzime mongolică”. [12]

Prin contrapondere, nebunia filosofică a lui Kierkegaard care, „între 20 februarie 1843 și 30 aprilie 1845, în numai 799 de zile, (...), a dat umanității cărțile sale absolut fundamentale” [13] -simptom nu al vreunei boli psihice, ci al hiper-lucidității, pune în discuție un (eventual) dezechilibru chimic responsabil pentru această devianță neurologică a filosofului. Contrabalansat, desigur, de observația naratorului – interpret, care încheie secvența dedicată danezului: „Sunt de acord că, până la urmă, ADN-ul unui om obișnuit este, aparent, la fel ca al unui geniu, după cum depresiunea psihică a omului comun nu aduce mai puțină suferință decât aceea a geniului. Diferența – imensă! – e doar în rezultate”. [14]

Trecând, apoi, prin istorioara cu tâlc a neuitării morților, ilustrată de Simon Wiesenthal și de odiseea re-echilibrării justițiare necesare, ca și prin atitudinea lui Alain Fienkelkraut, promotor al unui (auster) curent de amendare obligatorie a *corectitudinii politice* și a deficiențelor aplicării ei, traseul se încheie cu un exemplu mișcător de devoțiune afectivă de dincolo de moarte. Pianista Joyce Hatto – „obiect al unanimității respect și admirației pentru interpretările la marginea perfecțiunii, nu se poate spune că ar fi avut o existență obișnuită, nici după standardele atât de puțin ortodoxe ale celebrităților.” [15] – al cărei soț nu poate depăși trauma provocată de boala teribilă și dispariția prematură a soției sale -, devine obiectul unui mit cultural posibil datorită tehnologiei contemporane. Discurile conținând interpretări perfecte ale unor piese muzicale de virtuozitate, în absența totală a pianistei din viața publică, fac, însă, obiectul

unei deconstrucții concrete – ca și mitul pianistei de geniu, de altfel – realizate de specialiști în analiza sonică computerizată.

Finalmente, *Ceea ce rămâne* este un dialog între formele și dinamica realului de dincolo și de dincoace, cărora li se adaugă, în a doua secvență a cărții, *La colț!*, un al doilea excurs socio-cultural care asociază imaginea unui copil-informator al Securității, problema inexistenței toaletelor publice în New York, modul în care *corectitudinea politică* se poate transforma, prin exces, în în contrariul ei – discriminând, adică, figura cea mai populară a luptei contra rasismului din Mexic, pe negrișorul Menin, cultura și incultura americanilor – coexistând pașnic, cenzura exercitată de gigantul Yahoo – pe placul ideologilor comuniști chinezi, plagierea, ca demonstrație a inculturii, a romanului lui Jane Austen, *Mândrie și prejudecată*, sau..., povestea lui Pale Male, șoimul din Manhattan, ori procesul în care inculpat a putut fi însuși Dumnezeu.

Iată câteva exemple de atitudine ireprobabilă și... irepresibil comică. În secvența intitulată *Politically correct: cât de mult e prea mult?*, se prezintă cazul lui Menin Pinguin, un personaj - băiețel negru care a stârnit mânia activiștilor pentru drepturile civile din SUA, patronați de celebrul reverend Jessie Jackson. În replică, guvernul mexican, care tipărise un timbru cu imaginea micuțului negru, în loc să ceară scuze, așa cum i s-a pretins, comunității afroamericane, lezate de ceea ce s-a considerat a fi promovarea rasismului, i-a cerut reverendului, prin președintele Vicente Fox, să citească măcar câteva dintre cărțile în care apare personajul Menin. Dat în judecată, și invocat în fața Curții Supreme de Justiție a Statelor Unite, Dumnezeu trebuie – cumva – să răspundă plângerii unui tată ateu din San Francisco, medic de profesie, care cere eliminarea, din Jurământul de credință pe care fetița lui de nouă ani trebuia să-l rostească în fiecare dimineață, la școală, secvența *credința în Dumnezeu*. Situația paradoxală – în teorie și în practică – întrucât respectă pe deplin drepturile cetățeanului reclamant dar nu poate rezolva problema absenței inculpatului, se simplifică prin încredințarea custodiei fetiței nu tatălui, aflat în divorț cu mama acesteia, ci celei din urmă. Care se declară „o credincioasă renăscută în urma divorțului”. [16]

Opțiunea stranie a șoimului numit Pale Male pentru Manhattan declanșează o aventură administrativ-juridică inedită. Căci la numărul 927 de pe Fifth Avenue, unde Pale Male și partenerile lui își au cuibul, locuiesc o serie de bogătași simandicoși care încearcă să alunge păsările, din motive de igienă, stricându-le cuibul. Ignoră, însă, faptul că există un tratat federal care îi permite șoimului să-și facă cuibul oriunde dorește. Și puterea opiniei publice, care protestează în fel și chip: prin mass-media, sau pur și simplu dormind în fața

luxosului imobil, pentru a putea huida la orice moment al zilei *comitetul de bloc* care reușise să alunge șoimul. În țara tuturor posibilităților, Pale Male se întoarce la noul său cuib, cu drepturi depline – „*The New York City Audubon Society* a deschis o listă de subscripție pentru achiziționarea unei locuințe speciale, din dur aluminiu, cu spălare și scurgere sanitară și diverse alte brizbrizuri care satisfăceau normele de curățenie ale orașului” [17] - ca simbol citadin al victoriei naturii și a perseverenței cetățenilor apărători ai drepturilor animalelor.

În fine, volumul se încheie cu o pledoarie, în cheie ironică, pentru cultură. Experimentul lui David Lassman - scriitor care încercase zadarnic să-și publice romanul *Freedom's Temple*, trimitându-l diferitelor edituri cu pretenții - și care constă în simpla copiere a unui fragment din *Mândrie și prejudecată*, semnat cu pseudonim feminin și intitulat *Prime impresii* (ca în versiunea primă a romanului lui Jane Austen), are succes. În sensul că singurul editor – dintr-un număr de 18 – care identifică sursa și dezleagă jocul este Alex Bowler, de la casa de editură Jonathan Cape Publishers Ltd.

Cocnluzia cărții rezultă de la sine: mutațiile socio-culturale și economice au transformat radical ceea ce obișnuiam să numim *spirit al veacului*, dând întâietate nu doar *citirii pe diagonală* și internetului – ca reper și sursă de informare cu autoritate – ci și cantității de informație culturală – în toate formele de agregare posibilă – puzzle, colaj, fragmente dispartate – în detrimentul calității, adică al valorii.

Note

[1] Dumitru Radu Popa, *Din partea cealaltă*, Ed. Scrisul românesc, Fundația – Editura, Craiova, 2017.

[2] Idem, p. 6.

[3] Idem, pp. 10 – 11.

[4] Idem, p. 11.

[5] Ibidem.

[6] Ibidem.

[7] Idem, p. 15.

[8] Idem, p. 16.

[9] Idem, p. 29.

[10] Idem, p. 36.

[11] Idem, p. 37.

[12] Idem, p. 40.

[13] Idem, p. 45.

- [14] Idem, p. 46.
[15] Idem, p. 59.
[16] Idem, p. 87.
[17] Idem, p. 104.

Bibliografie

Bălan, Liliana, *Dumitru Radu Popa sau dezinvoltura americană*, disponibil la adresa ww.viataromaneasca.eu/arhiva/77_via-a-romaneasca-3-4-2012/79_diagonalele_exilului/1117_dumitru-radu-popa-sau-dezinvoltura-americana.html – consultat la 1.11.2018.

Cenac Oana, *Discurs ideologic în „Ateneu” 1965, Actele conferinței internaționale Lexic comun / Lexic specializat. Democratizarea cunoașterii” sau migrația lexicului specializat spre lexicul comun*, ediția a X-a, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, Facultatea de Litere, Centrul de Cercetare *Comunicare interculturală și literatură*, 19 – 20 mai 2017, publicată în *Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați, Fascicula XXIV Lexic comun / lexic specializat*, revistă indexată în bazele de date internaționale EBSCO: <https://www.ebscohost.com/titleLists/cms-coverage.pdf>, MLA (Modern Language Association, New York, www.mla.org) – *MLA International Bibliography & Directory of Periodicals, CEEOL și Fabula. La recherche en littérature* (www.fabula.org), anul X, nr. 2(18) /2017, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2017, ISSN 1844-9476, p. 31-48.

Cenac Oana, *General aspects of current political terminology*, în *Lexic politic - discurs politic*, 2014, p.124-130, ISBN:978-606-17-0633-4, WOS: 000378358200007.

Ifrim, Nicoleta, *History and Identity in Post-Totalitarian Memoir Writing in Romanian*, *CLCWeb: Comparative Literature and Culture* (ISSN 1481-4374) <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/>, nr. 16.1 / March 2014, Purdue University Press, revistă indexată ISI Art and Humanities Citation Index - <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol16/iss1/11/>, Accession Number WOS:000333326200011.

Pîrvan-Jenaru, Dana, *Un incomod agreabil*, în „România liberă”, nr. 9/2008, disponibil la adresa http://www.romlit.ro/un_incomod_agreabil - consultat la 1.11.2018

Popa, Dumitru Radu, *Din partea cealaltă*, Ed. Scrisul românesc, Fundația – Editura, Craiova, 2007.